

**Ferenc József, mint Krúdy szecessziós iróniájának
célpontja a Boldogult úrfikoromban című regényben**

Jelige: FranzJozsefarczkepe

Tartalomjegyzék

Bevezetés	3
<i>„amit elbeszél, az nem is fontos”</i>	4
A Király és a századforduló más reprezentánsai	5
Az egész nem egész többé	8
Hogyan fest a szecesszió? Szépirodalmi stílusjegyek	11
<i>Egyéb századfordulós sajátosságok</i>	16
<i>Boldogult úrfikoromban</i>	18
„– Ferenc József idejében ez így volt, azóta felborult minden rend a világon.”	26
Felhasznált irodalom	27

Bevezetés

(„Kampec. Bolond mindenki, aki túlélte Ferenc Józsefet.”¹)

A dolgozatban kiemelt szövegrészletek segítségével azt vizsgálom, hogyan járul hozzá Krúdy szecessziós nyelvhasználata a *Boldogult úrfikoromban* című regény Ferenc Józsefen csattanó iróniájához.

A nemrégiben végbement jelentős paradigmaváltások új irányt és lendületet adtak a Krúdy-kutatásnak, így a téma aktualitását illetően nem voltak kétségeim. Emellett az elemzés újszerűségét hangsúlyozandó meg kell jegyezni, hogy bár a recepció egyetért abban, hogy Krúdy a magyar szecesszió egyik meghatározó alakja, alig találkozunk a szövegeket ilyen szempontból vizsgáló elemzésekkel. Krúdy szecessziós stílusesszékkel megtámogatott iróniáját illetően pedig csupán az említés szintjén emlékezik meg a szakirodalom.

A vizsgált szöveg kiválasztásakor a szövegtani és stilisztikai szempontok határozott kimutathatóságát tartottam szem előtt, így esett választásom a *Boldogult úrfikoromban* című erősen szecessziós jelleget mutató Krúdy műre. Melyben – amellett, hogy a regény mélystruktúrájában végig jelen van –, az uralkodó személye 18 alkalommal explicit módon is megmutatkozik. Ez a gyakoriság kiváló alkalmat kínál egy effajta vizsgálatra.

Krúdy e kései regénye egy álom-Magyarországon játszódik, allegorikus téridőben, bizonyosság és bizonytalanság között, már a Monarchia felbomlása után, de valamiképp mégis benne.

Szereplői, a századforduló dekadensei, kisszerű emlékek formájában idézik fel a Monarchia korát, Ferenc Józsefet. Az általuk megfogalmazott korképet ugyanakkor átítatja a Krúdyra oly jellemző irónia, mely a császár allegóriáján keresztül az egész ábrázolt világtól eltávolítva leplezi le a regény álságos nosztalgiáját.

A mű iróniájának felszíni struktúráját a múltidézés mibenléte, a felemlegetett anekdoták, adomák banalitása adja. Az eseményekre nézve ez a típusú nosztalgia az, amely egyben lehetetlenné teszi egy „nagyobb történet” felvázolását. Az irónia mélyebb rétegeit a múltidézés jelentésképzése adja, az, ahogyan a szereplők a felemlegetett „kis elbeszélések”-többek közt a Ferenc József mítosz – perspektívájából újra teremtik identitásukat.²

¹ Krúdy, *Boldogult úrfikoromban*, Athenaeum, Budapest, 1930, 76-77.o.

² Vö. Fried István, Szomjas Gusztáv hagyatéka, Palatinus, 2006, 269.o.

Hosszasan lehetne elemezni a *Boldogult úrfikoromban* téridejét, a narrátor szerepét, a beszélői szölamokat, a dolgozat szempontjából azonban elsősorban a Ferenc József mítoszon élcelődő ironia nyelvi megvalósulása érdekes. A dolgozatban az idézett szövegrészletek szerkezetét, pontosabban a kiválasztott szakaszok szecessziós indázásainak felépítését vizsgálom.

Az idézett részek humorát a fentebb soroltak mellett alkalmasint a beszédmód abszurditása is adja: a maga túlírtóságával már jelentésképző szecessziós nyelvezet. A halmozásokkal, ismétlésekkel, a narrátori pozíciók váltogatásával, a szölamok egymásba fonásával terhelt szövegek, nem pusztán öncélú esztétikai bravúrok, a beszélők szavahihetőségébe vetett hit elbizonytalanítását is szolgálják. Mindemellett, ahogyan majd elemzéseim is illusztrálják, az indázó mondat szerkezetek, az írásmód stilisztikai sajátosságai nagyban hozzájárulnak a narrátor Ferenc Józsefen csattanó ironiájához.

„amit elbeszél, az nem is fontos”³

„A mai idő hasonlatos egy kis vasúti állomáshoz, amelynek várótermében, hideg éjszaka, fázva, betegen, egymáson könyökölve az elkésett, hófúvásba fulladt vonatot várjuk. A vonat csak nem akar jönni... Miért írának hát erről a félig alva, félig álmódva, zsúfoltan és lökdösődve töltött időről? Majd ha messzi mennek a napok, a mostani naptárak megfakulnak, e jelen örömei és fájdalmai elhalványulnak: bizonyosan talállok valamit én is ez évek hervadt virágai között...”⁴

Krúdy 'krónikái' a valóság-hűség ironikus átírásával, gondolkodásra készítetik az olvasót: *'Mégis ki beszél? Ez lenne hát az igazi Krúdy hangja?'* Krúdy maga is gondoskodott róla, hogy bizonyosságot ne adjon ezt illetően.⁵

Figurái, az ábrázolt világ és olykor a narrátor (saját maga?) kinevettetésével olyan bizonytalan valóságképet hozott létre, ahol nem leplezhető le egyértelműen a valós, de az implicit szerző viszonyulása sem az ábrázolt világhoz.

Fülöp László írja Krúdynak az ábrázolt valósághoz való viszonyáról:

³ Schöpflin Aladár – Szindbád utazásai, Vasárnapi Újság 9: 175. 1912.

⁴ Krúdy Világa – Szerk, Tóbiás Áron, Osiris, Bp, 2003, 210.o.

⁵ Vö. Fried István, Szomjas Gusztáv hagyatéka, Palatinus, 2006, 152.o.

„A Krúdy-regények nagy csoportja arról tanúskodik, hogy az elbeszélői magatartás dinamikai rendszerében izgalmas kettősség teremt feszültséget. Egyrészt teret követel magának a beleélő-átélő törekvés, a lírai önkifejező szándék, a vallomáshajlam. Ez a közelítést, a feloldódást, az azonosulás tendenciáját erősíti fel. De működnek a magatartásvezérlés ellentétes hajtóerői is. A fölényre törekvő, anyagán kedve szerint uralkodni kívánó, mindenhatóságát érvényre juttatni akaró elbeszélő is teret kér magának. Ez a magatartáselv az ironikusan színezett távolítást, elkülönítést, tárgy fölé emelkedést vonja maga után. Ez az érdekes ambivalencia is hozzátartozik a regényírói elbeszélésmód bonyolultan gazdag rendszeréhez.”⁶

Fülöp létrehozza az úgynevezett iróniaeffektus elnevezést, mellyel azt a Krúdyra jellemző magatartási elvet jelöli, amelyben az elbeszélő a túlradó líraiság kontrasztjaként a szövegnek ironikus hangszínt is ad; a regények elbeszélője így egy lírikus-, ironikus kommentátor.

A Király és a századforduló más reprezentánsai

Krúdy a húszas-harmincas években új szemszögből értékeli a kiegyezést követő évtizedeket. A korábban kritizált századforduló átértékelődik, enyhültebb, megbocsátó hangon beszél a 67-es nemzedékről.⁷ Megjelenik vele kapcsolatban az a fajta lírikus-, nosztalgikus hang, amellyel addig Kossuthot, vagy éppen a Rákóczi szabadságharcot illette.

Krúdy azonban nem pálforduláson esik át, ábrázolásaiban mindig erős az irónia. Írásaiban érezhető egy elnéző attitűd, ám éppen az irónián keresztül a távolság megtartása is. Többek között ez a kettősség vezet el minket a *Boldogult úrfikoromban* által ábrázolt álomszerű világba, a kor dekadenseinek képzeletvilágába.

Krúdy „az emlékezés téridejébe helyezi a századforduló, a századelő Magyarországnak reprezentánsait⁸”, az ezekre az alakokra (a narrátorra is) jellemző múltidéző attitűd jelentésképző szerepű, a figurák múltját és jelenét egyaránt az emlékezés aktusa és mikéntje alkotja meg. A *Boldogult úrfikoromban* szereplőinek önértelmezése

⁶ Fülöp László, Közelítések Krúdyhoz, Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp, 1986, 291.o.

⁷Vö. Fülöp László, Közelítések Krúdyhoz, Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp, 1986, 221.o.

⁸ Fried István, Szomjas Gusztáv hagyatéka, Palatinus, 2006, 189.o.

képzeletben alkotott, a Ferenc József allegóriában megfogalmazott Monarchia mítoszba foglalt entitás.

Krúdy alakjai, részint még a brochi értelemben vett vákuum korában, ha magyarországi kontextusba helyezzük, a negyvennyolcas és a hatvanhetes identitás közé született, azóta deklasszáldott nemesi réteg sztereotípjai. Rangjukat veszített, múlt-, kötődés nélküli emberek. Nostalgiajuk a Monarchia idejét idézi, ám olyan kisszerű emlékek formájában, amelyek nem teszik lehetővé egy saját, „nagy történet” felvázolását.

„Itt fordul meg a szereplői narráció, az egykor voltat a maguk „kis”-elbeszélésének perspektívájából szemlélik/szemléltetik.”⁹ – mutat rá Fried István, s teremtik általa újra a megidézett időket. (Ebben az aktusban ugyanakkor a századforduló teljesség utáni vágyódásának motívuma is megjelenik, amelyre a későbbiekben még kitérek.)

Ekképpen idézik fel, s teremtik újra a regény szereplői magukat (többek közt) Ferenc József személyében, a róla szóló anekdotákban, a mítoszteremtésben.

Itt hadd tegyek egy kis kitérőt. A Krúdy művekben megfigyelhető effajta, a mnemotechnikán keresztüli jelentésképzés nem kizárólag a császár személyét illetően létezik. Akkor is találkozunk például ezzel a jelenséggel, mikor (akár a császári családról, akár Rózsa Sándorról de, hogy maradjunk a már emlegetett 48/67 paradoxonnál) Kossuth Lajosról ismerünk meg adomákat, anekdotákat.

Ezekben a leírásokban, a népi adomákhoz hasonló képet fest Krúdy Kossuthról és Ferenc Józsefről (pl. Kossuth fia.)¹⁰. Személyükben egy közvetlen, alattvalóit személy szerint ismerő, felőlük érdeklődő, ügyeikben járatos stb. vezetőt ismerünk meg. Azonban ezekben a szövegekben is végig érzékelhető a távolságtartás, a művekben a romantikus- mellett jelen van az ironikus mítoszcépzés is.¹¹

(Kemény Gábor erre a 48/67-es identitás paradoxonra hoz példát az Egy Aranykéz utcai éj emléke című Krúdy novellából: „a gőzhajó, amely egykor Kossuth Lajost hozta Bécsből, olyan ünnepélyesen pöfögött, mint az orgona a koronázási templomban, midőn

⁹ Vö. Fried István, Szomjas Gusztáv hagyatéka, Palatinus, 2006, 269.o.

¹⁰ Krúdy Gyula, Kossuth fia, Magvető, Bp, 1976.

¹¹ Vö. Kelemen Zoltán, Történelmi emlékezet és mitikus történet Krúdy Gyula műveiben, Argumentum, Bp, 2005, 240-241.o.

felséges királyunk fejére feltette a primás a koronát” A két személy és a két esemény ilyen összekapcsolása az elidőtlenítés mellett az irónia eszköze.¹²⁾

A témához visszakanyarodva, a *Boldogult úrfikoromban* széles példatárát kínálja az iróniának, az ironikus mítoszépítésnek, mely alakzat pedig az értelmezések szélesebb skáláját nyitja meg a recepció számára.

A Krúdy-kutatás feltételezi, hogy a regény felszíni struktúráját adó anekdota és adoma kisformák átpoetizálódva¹³ valójában a mélystruktúrában szerveződő folyamatokat leplezik le, s így a történetek-, kijelentések mögött kirajzolódó jelentésségbe vetett bizalmat ingatják meg.¹⁴ Gondoljunk példának csak az ilyen „mitizáló” megjegyzések nyilvánvaló iróniájára:

„- A pozsonyi zsidók most viszik a hízott ludakat Ferenc Józsefnek - mondja az újságolvasó családapa háznépének a terített asztal felett.”¹⁵

„De Ferenc József helyében mégse engedtem volna, hogy egy kispesti szabó császárszakállt viselhessen. Itt kezdődött a baj Magyarországon.”¹⁶

Fülöp László ezt illetően úgy véli: „Amit némelykor szentségtörően profán iróniának, már-már deheroizáló játéknak érezhetünk, még az sem mond ellent a mitizáló

¹² Vö. <http://www.c3.hu/~nyelv/or/period/1253/125305.htm>

¹³ Borisz Uszpenskij a frazeológiai- és ideológiai narrációs pozíció közti különbségek szerzői megkomponálásában az irónia egyik tipikus kifejezési eszközét írja le.¹³ Uszpenskij *A kompozíció poétikája* című kötetében a nézőpontok kifejezésére használt nyelvi eszközöknek két funkcióját fogalmazza meg. Első, hogy a szereplők nyelvének stilisztikai elemzése hozzásegít világnézetük meghatározásához, második, hogy ezeknek a jegyeknek az összevetése megmutatja, hogy a narrátor (hozzájuk képest) milyen pozíciót képvisel a műben. Első esetben pusztán az értékelés síkjáról van szó, amely a szereplő meghatározott ideológiai pozícióját fejezi ki. Második az ún. frazeológiai esetben arról, ahogyan a szerző a különböző hősöket más-más nézőpontból, különböző nyelvi eszközök segítségével ábrázolja. Vö. Borisz Uszpenskij, *A kompozíció poétikája*, Európa Könyvkiadó, Bp, 1984, 28-30.o. „Ez a következőképpen nyilvánulhat meg: a szerző az egyik szereplőt ugyanazon mű valamely másik hőséne a nézőpontjából jellemzi, a saját nézőpontját használja, vagy pedig egy olyan harmadik megfigyelő álláspontjára helyezkedik, aki sem szerzőként, sem hősként stb. nincs jelen.” Borisz Uszpenskij, *A kompozíció poétikája*, Európa Könyvkiadó, Bp, 1984, 31.o. A Krúdy mű Ferenc József iróniája hasonló képpen érvényesül, a frazeológiai- és ideológiai pozíciók közti feszültségre rájátszva éri el hatását.

¹⁴ Vö. Fried István, Szomjas Gusztáv hagyatéka, Palatinus, 2006, 249.o.

¹⁵ Krúdy Gyula, *Hét Bagoly*, Franklin Társulat, 1948, 6.o.

¹⁶ Krúdy, *Boldogult úrfikoromban*, Athenaeum, Budapest, 1930, 152.o.

stilizálásnak.”¹⁷. Azonban amellett, hogy tudjuk, hogy egyrészt Krúdy „nem megbízható elbeszélő”¹⁸, megállapítást nyert, hogy éppen ezek a momentumok hivatottak a mélystruktúra (le)leplezésére, így jobb, ha Fried Istvánnak adunk igazat, miszerint: „Krúdy (...) éppen a kicsinyítés, a trivializálódás, a profánba hajlás felmutatásával lop a narrátor szavaiba iróniát, nem egyszer az iróniánál erőteljesebb színeket, a groteszkig hatolva.”¹⁹

A Ferenc József mítoszok iróniája tehát a felszíni struktúra szintjén éppen a banalitásokban nyilvánul meg, majd hat a mélyebb rétegekre.

A szakirodalom egyetért arra nézve, hogy az irónia valamiképpen a dekadens irodalomnak is sajátja. A századforduló értékfelfogásával kapcsolatban érdemes egy rövid kitérőt tenni a már emlegetett brochi vákuum-elméletre.

Az egész nem egész többé

Nietzsche a *Der Fall Wagner* című írásában a 19. század végének jellegzetes problémáit, lélektanát rajzolja meg, emellett megelőlegezi a szecessziónak azt a kétségtelenül dekadens vonását, amellyel megteremti a túlhabzó díszítmény és a stilizálás művészeti uralmát.²⁰

*Az egész nem egész többé*²¹, írja Nietzsche, Ady Endre – aki a nagyváradi évei alatt tudjuk, hogy olvasta is a filozófust – *Kocsi út az éjszakában* című versében szintén a 20. századi töredékesség alapvető élményére, a túlvilági és evilági értékek biztonságát nélkülöző állapotra, az egyéni sorsok és az egyetemes törvények beteljesülhetetlenségére figyelmeztet.²²

„Minden Egész eltörött,
Minden láng csak részekben lobban,
Minden szerelem darabokban,
Minden Egész eltörött.”²³

¹⁷ Fülöp László, Közelítések Krúdyhoz, Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp, 1986, 229.o.

¹⁸ <http://jelenkor.net/main.php?disp=disp&ID=82>

¹⁹ Fried István, Szomjas Gusztáv hagyatéka, Palatinus, 2006, 269.o.

²⁰ Vö. Pók Lajos szerk, A szecesszió, Gondolat, Bp, 1972, 129. o.

²¹ Friedrich Nietzsche - Az egész nem egész többé, in: Pók Lajos szerk, A szecesszió, Gondolat, Bp, 129.o.

²² Vö. <http://magyar-irodalom.elte.hu/sulinet/igyjo/setup/portrek/ady/aepaly11.htm>

²³ Ady Endre összes versei, Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp, 1977, 269. o.

Ugyan ebben a témában Hermann Broch, a *Hofmannsthal és kora* című művében a század eleji dekadencia értelmezése kapcsán rámutat a giccs problémájára, a giccs keletkezésének okául pedig a 19. század értékvákuumát nevezi meg: „Midőn a nyugati kultúra felbomlasztotta a keresztény rendszert, és nem tudott másikat a helyére állítani, megkezdődött az imitációs rendszerek uralma, velük pedig megkezdődött a Rossz uralma,...”.²⁴ Az akadémikus eklekticizmussal elért effektusokra építő irányművészetekre gondol, emberfölöttivé heroizált munkásalakokra, hazafias emlékművekre, melyek művészetén kívüli effektusokat céloznak meg.

„...ahol a művészet etikai vezérlő elvét az „effektus” esztétikai elve helyettesíti, ott óhatatlanul giccs keletkezik. (...) A giccs az etikai és az esztétikai szféra összetévesztése, és ebben rejlik rokonsága a radikálisan Rosszal.”²⁵ – a művészeti értékrend olyan radikálisan autonómmá vált – írja -, hogy még tulajdon tegnapi állapotát sem tarthatja mértékadónak, nemhogy elfogadna más értékrendből átvett előírásokat. Márpedig, ha a művész nem követ etikai recepteket, s idegen rendszerek valamely „effektusát” vesz át, azzal útjára engedi a bűnt.

Minden rendszernek létre kell hoznia (dialektikus okokból) saját imitatív ellenrendszerét. Amelyben a végtelen értékcélt leszállítja a végesbe, és ez által értéktelenné teszi. A vallásban Istent, a tudományban az Igazat, a művészetben a Szépet kell az alkotás, gondolkodás „jócselekedeteiben” manifesztálni. Ez maga a végtelen értékkel közvetlen funkciója, így az alkotás az ember „jócselekedete” révén jut esztétikai hatáshoz, válik mégis értékké.

Viszont, ha végtelenségi értékrendszereket végesítünk, azzal az értékkel is a végesbe húzódik vissza, így Isten bálványá, a tudomány dogmává, a művészet effektussá alakul át.

Broch szerint a művész a giccs megjelenésében megsejtette a világ közelgő dehumanizációját, az avantgardizmusban, a társadalmi regényben próbált „jócselekedetet” a „Rossz” mellé állítani, sikertelenül. A művészeknek sejtteniük kellett erőfeszítéseik jelentéktelenségét, hatástalanságát is. Megszakadt az addigi élethagyomány, ami pedig megmaradt belőle, az elveszítette belső összefüggését, üres érzelmi beállítottságként – maga is giccsé válva - csúszott át az új világba.

²⁴ Hermann Broch, Hofmannsthal és kora, Szecesszió vagy értékvesztés?, Helikon, 1988, 203. o.

²⁵ Hermann Broch, Hofmannsthal és kora, Szecesszió vagy értékvesztés?, Helikon, 1988, 202. o.

„vajon nem a művészre várt-e itt, hogy felépítse az új hagyományt és az életnek újra formát adjon és felruhazza az őt megillető renddel? És nem ez volt-e egyúttal az egyetlen járható út, amelyen látszat-köréből a költészet újra eljuthat a valóságéba és ezzel az etikaiba? Éppen ezt mondja ki Hofmannsthal a *Kis Világszínház*ban:

Nem tart soká már e látszat,
immár sokasodnak a hangok,
amelyek kifelé szólítanak,
(...) küldtettem ide
a rend végett; oly hivatás enyém,
melynek neve minden nevek fölött áll.
Hajdan – időben a dalnokok is
és a királyi paloták rakói
sejtették a dolgok elrendezését, (...)
de mik a paloták s a költemények:
álomszerű képei a Valónak!
A Való nem fér semmi szövedékébe:
az egész körtáncot vezetni,
a Valót, értitek e a hivatást? ”²⁶

Broch a vákuum művészeti irányzataira nézve élesen elválasztja egymástól az esztétikai- és etikai meggondolás vezérelte tevékenységeket. Egy ilyen absztrakt rendszert persze nehéz és szükségtelen lenne ráhúzni egy-egy irányzatra, de akár alkotásra is, mégis a feszültség, amelyre rámutat, meghatározó jellemzője a századforduló értékfelfogásának, a dekadencia irodalmának.

„A századforduló emberének és így az irodalomnak is az alapélménye a teljesség utáni vágy és ennek a megvalósulatlansága. A kisember „az eszményi és egyetemes célok hiányában (ugyanakkor kínzó vonzáskörükben) látja a megosztottságot (...) s mind a pozitivizmus, mind a (...) romantika szűkíti (számára) a bemérhető világot, élet és életmű egyaránt torzó marad, eltolódnak a művészi totalitás arányai.”²⁷

A századvégi irodalom kisemberhősének is a reális- és megálmodott világ kettősségével kell megküzdenie. Ám ő tisztában van azzal, hogy szemben a romantikus

²⁶ Hermann Broch, Hofmannsthal és kora, Szecesszió vagy értékvesztés?, Helkion, 1988, 204. o.

²⁷ Gáspár László, A századvégi novella lírizálódásáról. Nyelvtud. Ért. 1983, Bp, Akadémiai 118.o.

hőssel, aki képes feloldani a fennálló feszültséget, neki ez nem sikerülhet. Míg a romantikus, nagy formátumú hős műfaja, hozzá mérten a regény, a századforduló domináns műfaja inkább a novella és annak egy sajátos átalakulási formáját mutató válfaja, a lírizált novella. A szereplők gondolkodásában a szubjektívizmus válik hangsúlyossá, a realitás ellenpontjaként megjelenik a teljességet ígérő vagy hazudó dekoratív stilizált álomvilág. (pl.: *Boldogult úrfikor, mint allegorikus téridő*²⁸) Az alapvető emberi magatartás a menekülés a feloldhatatlan feszültségből ebbe a szubjektum (vagy valaki más) által megteremtett világba.²⁹

A *tegnapok ködlovagjai*, a szecessziós szimbolizmus alkotóiról írt tanulmányában (az irodalomban Krúdy mellett Csáth Géza, Bródy Sándor, Ambrus Zoltán, a Cholnoky testvérek stb.³⁰) Fried István megjegyzi: „*az értékvákuum (Hermann Broch) korszakában volt kénytelen megteremteni (ti. Krúdy) művei révén a koherencia látszatát, egyúttal annak a folyamatnak részeseként, amely a szubjektum széthullását és a szubjektum megteremthetőségét egyenként kísérelte meg tematizálni.*”³¹

A Monarchia felbomlása utáni évtizedekben a birodalom egész területén szárnyra kapott a császárkort nosztalgikus-ironikus hangon emlegető irodalom. Jaroslav Hašek, Joseph Roth, Robert Musil stb. műveinek anekdotikus hagyománya, akár Krúdyé, jellemzően nem hozott létre (egy) nagy elbeszélést, inkább az ironikus mesélőkedv kisformáiból építette fel egy közös tudat irodalmi világát.³² Ahogy *Boldogult úrfikoromban* hősei, úgy például Musil *Kákániájának* szereplői is a hajdani egység töredékeiből, a múlt jól ismert hazug ideológiáiból igyekeznek rendezett egészet, identitást létrehozni.³³ A *Kaiser und König* személye körüli ironikus mítoszépítés a monarchia-irodalomnak elidegeníthetetlen sajátja. De, hogyan is jelenik meg ez a *koherens* álomvilág Krúdynál a nyelv szintjén?

Hogyan fest a szecesszió? Szépirodalmi stílusjegyek

²⁸ Fried István, Szomjas Gusztáv hagyatéka, Palatinus, 2006, 248-281.o.

²⁹ Vö. Ajtay - Horváth Magda, A szecesszió stílusjegyei a századforduló magyar és angol irodalmában, Erdélyi Múzeum-Egyesület Kiadása, Kolozsvár, 2001, 62. o.

³⁰ http://www.magyarmuzeumok.hu/kiallitas/228_ki_is_az_a_kodlovag

³¹ Fried István – Szomjas Gusztáv hagyatéka, Palatinus, 2006. 167.o.

³² Vö. Gintli Tibor – Schein Gábor, Az irodalom rövid története, II. A realizmustól máig, Jelenkor, Pécs, 2007, 524.o.

³³ Vö. Gintli Tibor – Schein Gábor, Az irodalom rövid története, II. A realizmustól máig, Jelenkor, Pécs, 2007, 231.o.

Ha a szecesszióra gondolunk az első, ami nagyvalószínűséggel eszünkbe jut, az ún. indázás. Minden művészeti ágon megfigyelhető, zenén, képzőművészen túl az irodalomban is a hullámozó, kígyózó vonalvezetés. A díszítő motívumok, a zsúfoltság, a halmozás „a többszörösen összetett „mondatkolosszusok” esztétikai értéke a századforduló általános szépségkultuszához kapcsolható.”³⁴

Kemény Gábor *A „szecessziós” Krúdy* című munkájának összegzésében a(z) nyelvi szecesszió stílusának öt ismervét sorolja fel. „A hosszan hömpölygetett, alapjában mellérendelő jellegű mondatstruktúrák; mondatrészek szószerkezetek, tagmondatok halmozása; nagyszámú nyelvi kép (...); a jelzőknek, köztük a színneveknek (arany, piros) a szokásosnál nagyobb gyakorisága; a stílus iróniája és öniróniája, az időnek (...) lebegtetése.”³⁵

Bár az elemzésekben az említés szintjén megtartom ezeket, a pontokat, de a továbbiakban, Szabó Zoltán tanulmánya alapján egy részterületre koncentrálok, *Az indázás stílusformái Krúdy prózájában*³⁶ című esszé nyomán a mondathalmozásokban fellelhető szecessziós indázás stílusformáinak szentelek nagyobb figyelmet.

Szabó a következő jelenségeket állapítja meg Krúdy szecessziós szövegeinek jellemzőiként: 1. indázó, kígyózó jelenségekre, mozgásokra utaló szavak, 2. hosszabb-rövidebb leírások, melyekben sok a visszatérő, hullámozó mozgás, 3. indázó mondat- és szövegszerkezetek.³⁷

A szecessziós indázás megjelenhet tehát a szavak szintjén, akár a konkrét jelentésben (kanyarog, ring, lebeg, girbe-gurba), de akár a képzőművészetben jellemzően szecessziós díszítésű tárgyak megjelenítésével (pl.: „Nagy tévedés, hogy csak a szőke nők lehetnek gyöngéd lengésűek, üvegfestmények vagy fel-fel szálló füstkarikák.”³⁸). Krúdynál kevésbé jellemző az ilyen konnotációjú szavak zsúfolása, sokhelyütt azonban találkozhatunk szecessziós jegyeket viselő, már-már motívumként is működő tárgyakkal.

³⁴ Ajtay – Horváth Magda – A szecesszió stílusjegyei a századforduló magyar és angol irodalmában, Erdélyi Múzeum-Egyesület Kiadása, Kolozsvár, 2001, 121. o.

³⁵ <http://www.c3.hu/~nyelvor/period/1253/125305.htm>

³⁶ In.: Stílus és Jelentés, Tanulmányok Krúdy stílusáról, Tinta Könyvkiadó, Bp, 2004.

³⁷ Vö. Stílus és Jelentés, Tanulmányok Krúdy stílusáról, Tinta Könyvkiadó, Bp, 2004. 63.o.

³⁸ Krúdy Gyula, Válogatott elbeszélések 1912-15, Szerenád, Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp, 1977, 465.o.

Olyanokkal, mint a sok műben, de akár adott íráson belül többször is visszaköszönő, egész sor másodlagos jelentést magán viselő női harisnyák, harisnyakötők, rózsafüzérek, hajfürtök, bizsuk, masnik stb.

A harisnya például, azzal együtt, hogy eleve explicit szecessziós tárgy (lehet), Krúdy prózájában a mindennapiság és az erotika mellett a dekadencia hordozója is. Másvilágias, groteszk képzettársítások lehetőségei tartoznak hozzá: „Én olyan vagyok, mint azok az asszonyok, akik egész életükben harisnyát kötnek és a harisnyaszemekbe kötik bele minden gondolatukat, vágyódásukat, álmaikat.”³⁹; „Szerette a harisnyát kötő idős asszonyok sírvirágszagú meséit régi szerelmeikről és a hazugságokat, amelyeket egy zárdanövendéknek mondhat el a vasúti kocsi folyosóján.”⁴⁰.

Krúdy – a vitatott jelentőségű, de az interpretáció szempontjából itt fontos – *Álmoskönyvében* is bővebben tér ki a harisnya „típusok” különféle ismérveire:

„**Harisnya.** Rendszerint asszonyi hűtlenség. Gyapjúharisnya: szükség és gond. Selyemharisnya: csábító szavak és helyzetek. Szakadt harisnya: szégyen. Rongyos harisnya: közelgő baj. Harisnyát felvenni: búcsú a szerelemtől. Levetett harisnya: általános változás mindennapi életünkben. Harisnyában bálba menni: rágalom jegye. Halotti harisnya: szép szerencse. Harisnyát kötni: nagy gond.”⁴¹

Máshol egy-egy ékszer részletes leírásával találkozunk, mely szintén erős szecessziós jelleget kölcsönöz a szövegeknek. „Igen finom művű, talán csupa Szent Péter kulcsaiból összefűzött aranyláncot szeretett volna hordani az inge alatt, a láncon egylapos, alig látható cirádákkal kivésott medáliont, s a medálionban egy rózsaszínű arcú, kékszemű, finom szőke hajú, piros ruhás férfiú arcképét. Más ékszert nem kívánt”⁴²

Hasonló stílusbőbbletet biztosít a szintén explicit szecessziós tárgy, a zöldköves gyűrű motívumának fel-felbukkanása a *Női arckép a kisvárosban* című novellában:

³⁹ Krúdy Gyula, *A vörös postakocsi*, Szépirodalmi Könyvkiadó, 1982. 146.o.

⁴⁰ Krúdy Gyula, *Szindbád*, Tájékoztató, Magyar Helikon, Bp, 1975, 16.o.

⁴¹ Krúdy Gyula, *Álmoskönyv*, Magvető, Bp, 1966, 145.o.

⁴² Krúdy Gyula, *A vörös postakocsi*, Szépirodalmi Könyvkiadó, 1982, 33.o.

"A férjemet? - kérdezte még egyszer, és csöndesen elhalaványodva, közelebb lépett. A zöldköves gyűrű, mint egy csillag, mind közelebb jött Szindbádhoz, és a férfi csak ült, és csöndesen, összeszorított ajakkal nézte a megzavarodott asszonyt."⁴³

"Szindbád hallgatagon fürkészte Lenke arcát. Szemét, haját, fehér nyakát lassan végignézte, és formás kis félcipőjén megpihent a tekintete, míg az asszony csöndesen a szoknyája alá húzta a lábát. Aztán a zöldköves gyűrűbe nézett Lenke, mint egy szembe, és sóhajtó, halk hangon rebegette:

- Bizonyisten, nagyon boldog vagyok." ^{44 45}

A szecessziós díszítésű tárgyak megjelenítésének széles példatárát lehetne még idézni Krúdy műveiből, de az a dolgozat témájától messze vinne, visszatérek a felsorolásra.

Az indázás második esete, a szó elvont, metaforikus értelmében való használata. A szavak indázásra való utalása ebben az értelemben a legfeltűnőbb. „Az amulettet ajkamhoz szorítva *ringatóztam* álomba tarka képzetek szárnyain.”⁴⁶ Adott esetben ezek a szavak halmozva is szerepelnek, leírásokat, valóságos jeleneteket alkotnak, kígyózó, körkörös mozgásokat illusztrálnak.⁴⁷ A tulajdonképpeni stílusformát azonban a mondat-, szövegszerkezetek alkotják.

Tematikus vonatkozásban beszélhetünk a szépirodalomban szecesszióról, ahol a mondat és a kompozíció metaforikus értelemben, funkcióváltásában (dekorativitás) indázó. Ezt úgy kell elképzelnünk, mint egy kúszónövényt, melynek csomóiból új és új kacs indul útnak, díszítő szándékkal.

⁴³ Női arckép a kisvárosban, in: Szindbád, szerk, Kozocsa Sándor, Szépirodalmi könyvkiadó, Bp, 1985, 39.o.

⁴⁴ Női arckép a kisvárosban, in: Szindbád, szerk, Kozocsa Sándor, Szépirodalmi könyvkiadó, Bp, 1985, 42.o.

⁴⁵ További példa ugyanitt: "És a színházak, bálók, szép ruhák és tündöklő ékszerek?...- Egy gyűrűm van. Ez a zöld. Talán azért szeretem olyan nagyon, mert egyetlen. És vajon kinek a kedvéért öltöznék itt divatosan, szépen? Az egész városban nincsen egyetlen valamire való férfi sem, akivel szóba állhatnék. Nekem művészek, írók és nevezetes férfiak udvaroltak egykor - hisz tudja...- Bálskirálynő volt a művészek bálján." Női arckép a kisvárosban, in: Szindbád, szerk, Kozocsa Sándor, Szépirodalmi könyvkiadó, Bp, 1985, 42.o. De a novella nyitóképe, Lenke üdvözlőlevelének leírása is magán viseli a stílusjegyeket: "Esős tavaszi délután - a liget fái messzire ködben, árnyban úsznak, alkonyat felé Szindbádnak levelet hozott a posta. Hegyes, apró betűk, mint megannyi kanárikörmök a borítékon, odabévíl fehér kartonlap, aranyozott sarkokkal, amilyen papirosan a grófnők vagy a nagyon szegény varrókisasszonyok leveleznek." Női arckép a kisvárosban, in: Szindbád, szerk, Kozocsa Sándor, Szépirodalmi könyvkiadó, Bp, 1985, 34.o.

⁴⁶ Krúdy – Válogatott elbeszélések 1912-15, Szerenád, Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp, 1977, 432. o.

⁴⁷ Vö. Stílus és Jelentés, Tanulmányok Krúdy stílusáról, Tinta Könyvkiadó, Bp, 2004. 64.o.

Az egyes mondat-, szövegszerkezeteken belül belső szelvényeket, íveket, szakaszokat állapíthatunk meg, az ívek tagolódása eltérő vagy éppen megegyező felépítésükből fakad. Szabó Zoltán ezzel kapcsolatban is három kategóriát állapít meg, a későbbiekben bővebben is tárgyalom, a most csak egy-egy példával illusztrált a típusokat:

1. felsorolás, mely gyakran mellérendelő szófüzért alkot,

„Az íróknak ez az örök átkuk, méltatlanra pazarolják költői lendületüket, Vajda János egy hentesbolt sültmalacarcú hölgyéhez, | Reviczky Gyula a Ferenci-kávéház tündéréhez, | Indali Gyula egy Duna-parti kocsmáros leányához, | Zajonghy egy színházi sűgő feleségéhez írja verseit. | Talán az egész magyar irodalomban az egyetlen Kármán József kivétel, aki egy valódi arisztokrata hölgyért lett öngyilkos...”⁴⁸

2. egyes esetekben az a jellemző, hogy az ívek tagolódásának határait hangsúlyozza, gyakran ismétlődő szavak segítségével,

„Szomjas Gusztai mielőtt válaszolt volna, nagyot szívott a pipáján.
- Még odahazulról hoztam. | Egy kliensem volt, egy **dohányos**, aki szóváltás közben agyonütötte a társát, | - gyakori eset a **dohányosok** között az ilyesmi, nem lehet szigorúan megítélni, mint a vademberek erkölcsait, | - az ellátott **dohánnyal**, mert levettem róla húsz esztendő. | Azon a vidéken ahol én laktam, ilyenkor kezdték a **dohányt** beszállítani a beváltókhoz. | Szántalpon jöttek reggeltől – délig a **dohányszállítmányok**, szalma között, felfűzve, hogy öröm volt nézni.”⁴⁹

3. a következő típusba a bővülve tovahullámzó szerkezetek tartoznak, melyben az egymást követő ívek egyre terjedelmesednek.⁵⁰

„Tudjuk, hogy minden megjelenő versnek él az okozója valahol Pesten vagy vidéken (...) Ha majd egyszer jön valaki,|| egy bütykös lábú múzeumi moly vagy egy önemésztő visszaemlékező,|| aki a múltak hölgyeibe szerelmes:|| aki megidézi a mostanában megjelent verseskönyvek és szalonok fehér harisnyás, lila harisnyakötös, vasalt alsós szoknyás, kerek keblű, házikenyerillatú hölgyeit,|| akik a költők vallomásaiban oly ingerlően jelentkeznek, mint házibálon a jó hírnevű polgárasszonyok,

⁴⁸ Krúdy Gyula - Hét Bagoly, Franklin Társulat, 1948. 41. o

⁴⁹ Krúdy Gyula - Hét Bagoly, Franklin Társulat, 1948. 41. o.

⁵⁰ Vö. Stílus és Jelentés, Tanulmányok Krúdy stílusáról, Tinta Könyvkiadó, Bp, 2004. 65-6.o.

akiknek izmos derekát keringő közben úgy fogja meg táncosuk, hogy hátul felemelkedik szoknyájuk, és rejtett bájakat mutat: majd akkor, nagysám, sajnálhatja, hogy kimaradt e gyűjteményből”⁵¹

Természetesen a művekben ezek a formák nem csak külön-külön, sőt leginkább együttesen szerepelnek. Mindhárom tematikus vonatkozású kategória fellelhető például az alábbi bekezdésben:

„a nőket gazdasszonyi vagy anyai erényeikről ismertük meg. **Jó volt**, ha fiatal korukban tudtak egy kicsit táncolni, énekelni, | **jó volt**, ha a Trattner-féle kalendárium üresen hagyott napjaira feljegyezték verébfej nagyságú betűikkel a háztartási dolgaikat, | **mit adtak** | és **mit vettek** a tavaszi nagyvásáron, | **hány** üveg befőttet raktak el az ősszel, | **mennyi** bért fizettek Julinak, Marinak - | de több írástudományt nem vártunk a nőktől sem Dabason, sem Nyáregyházán.”⁵²

Egyéb századfordulós sajátosságok

Krúdy „szépséggé stilizál”⁵³ – írja Czine Mihály – erre eszköze mind a szecesszió indázásának díszítettsége, mind a romantika líraisága. (De akár az impresszió hatásvilága is.) Még, ha vizsgálatom legfőképp a szecessziós díszítettségre is irányul, nem merülhet ki pusztán a mondatívek boncolgatása terén. Mint tudjuk, a dekadens irodalom végső soron a romantikus hagyományokat folytatja, majd haladja meg művészi tudatosságában⁵⁴, említést kell tennem a korszellem romantikus gyökeréről, a fentebb már említett egyéb századfordulós sajátosságokról is.

A Krúdy írások kapcsán hangsúlyos – sőt már-már közhelyszerű – megállapítás, hogy azok az életet olyan álmoként ábrázolják, mely álomban a hős aktivitása az őt körülvevő világ érzékelésében ki is merül. (pl. Rezeda, Alvinczi, Szindbád) Ők a kiábrándultság és a fölöslegességérzés tudatos vagy kevésbé tudatos átélői.⁵⁵ Az életcélok leggyakrabban az álmokban valósulhatnak meg, s az illúzió praktikus öncsalás a valóság ellen.”⁵⁶

⁵¹ Krúdy Gyula, *Hét Bagoly*, Franklin Társulat, 1948. 105. o.

⁵² Krúdy Gyula, *Hét Bagoly*, Franklin Társulat, 1948. 100. o.

⁵³ Vö. Czine Mihály, Krúdy Gyula, *MIrt*, 1965, 5: 385.o.

⁵⁴ Vö. Ajtay – Horváth Magda, *A szecesszió stílusjegyei a századforduló magyar és angol irodalmában*, Erdélyi Múzeum-Egyesület Kiadása, Kolozsvár, 2001, 54-5. o.

⁵⁵ Vö. Ajtay – Horváth Magda, *A szecesszió stílusjegyei a századforduló magyar és angol irodalmában*, Erdélyi Múzeum-Egyesület Kiadása, Kolozsvár, 2001, 62. o.

Jellemző vonása a századforduló szecessziós irodalmának, hogy anyagát a polgári életből meríti, alanyai arisztokraták, dzsentrik, hivatalnokok, értelmiségiek.⁵⁷ Krúdy hősei szintúgy ennek megfelelő, finoman stilizált, álarcos életet *élnék*. (Gondoljunk példának a *Francia kastély*⁵⁸ szereplőire.)

Az álomszerű történetek stílusának elsődleges szempontja a dekorativitás, az individuum számára érzéki érzetek formájában jelenik meg. Látás, hallás, szaglás, ízlelés és tapintás útján érkeznek a benyomások, ezek alapján pedig az értelmezés. Jellemző stílusjegy az így tapasztalt látszat lényegként való kezelése, a részigazságok egészként való értelmezése is. (Krúdy figuráinál például megfigyelhető a ruházat személyiséget helyettesítő szerepe.⁵⁹ Pl.: „Ám ruhátlanul egyformák a nők, s a boldogtalan Szindbád erre sohasem gondolt.”⁶⁰)

Emellett megállapíthatjuk, hogy a szecessziós epika jellemző vonása egy-egy életérzés allegóriájának megfogalmazása is.⁶¹ Klasszikus példája ennek a *Boldogult úrfikoromban* allegorikus térideje, a *Bécs városa* vendéglő. Ahogy Fried István is megjegyzi: „aki belép a *Bécs városa* sörözőbe, az elnevezés konnotációit is tudatosítja.”⁶² (Vájsz, a magyarított nevű kocsmáros schwechati Lager Beert csapol, visszasírja az Ausztriában töltött éveket. A megnevezett ifjúkor jelen is van, ugyanakkor a múlt időt is jelöli (Ferenc József idejét).)

Hogy Krúdy szecessziós író (is) ebben, bár részletesen nem tárgyalja, a szakirodalom jó része egyetért (Szabó Zoltán 2004, Bori Imre 1978, Kispéter 1989, Kemény 2002.).⁶³

Azonban nehéz és szükségtelen is lenne Krúdy rendkívül összetett munkásságát ilyen kategorikusan megítélni, főként, hogy a dolgozatban pusztán egy kiemelt írással foglalkozom.

A következő fejezetben a recepció által elfoglalt álláspontból közelítve mutatom be a *Boldogult úrfikoromban* néhány Ferenc Józsefet iróniával felemlegető szövegrészletét,

⁵⁶ Ajtay – Horváth Magda, A szecesszió stílusjegyei a századforduló magyar és angol irodalmában, Erdélyi Múzeum-Egyesület Kiadása, Kolozsvár, 2001, 62. o.

⁵⁷ Ajtay – Horváth Magda – A szecesszió stílusjegyei a századforduló magyar és angol irodalmában, Erdélyi Múzeum-Egyesület Kiadása, Kolozsvár, 2001, 69. o.

⁵⁸ Krúdy Gyula, *Francia kastély*, Új Idők Irodalmi Intézet, Bp, 1944.

⁵⁹ Vö. Fleisz Katalin, A jelentéskeresés megszállottai:

http://www.szkholion.unideb.hu/content/rov/skhmap/09_1/bonc/fleis_jel_p.pdf

⁶⁰ Krúdy Gyula, *Szindbád*, Tájékoztató, Magyar Helikon, Bp, 1975, 14.o.

⁶¹ <http://enciklopedia.fazekas.hu/irodalom/Szecesszio-vilag.htm>

⁶² Fried István, Szomjas Gusztáv hagyatéka, Palatinus, 2006, 266.o.

⁶³ Vö. Stílus és Jelentés, Tanulmányok Krúdy stílusáról, Tinta Könyvkiadó, Bp, 2004, 62.o.

pontosabban néhány olyan szövegrészletet, ahol az irónia működtetésében tetten érhetőek a szeccszíós struktúrák.

Boldogult úrfikoromban

A *Boldogult úrfikoromban* mítoszteremtése, a megfogalmazott Monarchia-, Ferenc József legenda, maga az irónia. A császárról szóló adomák, anekdoták olyan apróságokban, banalitásokban merülnek ki, minthogy őfelsége a mindennapi bécsi virslijét és bécsi sörét, milyen színű posztón fogyasztotta, hogyan rostálták cipójához a lisztet⁶⁴. Vagy máshol: „ebédjét, a szokásos >bécsi csontthúst< egy és két óra között elfogyassza.” (*Mit ebédelt Ferenc József?*) Egyrészt már a krónikás ilyen szintű kompetenciája is valószínűtlen, másrészt tudjuk, hogy a valóság elferdítése Krúdy művészetének lényeges jellemzője.

„...minden „bécsi gyerek” tudja, hogy őfelségének, a császárnak, Franz Jozsefnek is ugyanekkor csapolnak egy félhektós hordócskával abban a kisvendéglőben, amelyet a császár „tart fenn” a maga személyes használatára.”⁶⁵

Somogyi Éva *Ferenc József*⁶⁶ című írásában pontosan beszámol a császár étkezési szokásairól, ahol azonban említést sem tesz a *Burg* melletti kiskocsmáról, ahová a *Boldogult úrfikoromban* Ferenc Józsefe nap mint nap ebédelni jár. De egyéb példákat is találunk az un. *Krúdy-hazugságokra*.

Dérczy Péter *Az „igaz történetek” hazugsága* című tanulmányában írja: „... nem kellene feltétlenül bízni az író esztétikailag is értékelhető elbeszélői „memóriájában”. Nem azért, mert „hazudik”, nem azért, mert emlékezete megcsalhatja, kihagyhat, hanem elsősorban azért, mert a „nem megbízható elbeszélő” narratív, poétikai típusa a Krúdy-szövegek egyik alapvető jelentésképző alakzata.”⁶⁷

Ez az eszköz működik a *Boldogult úrfikoromban* narrációs technikái esetében is. A jövőből visszatekintő, látszólag mindent tudó narrátor hitelét elbizonytalanítja, hogy a narrációt, olykor a szereplői szövegek veszik át. Ráadásul azok három különböző perspektívát

⁶⁴Vö. Krúdy Gyula, *Boldogult úrfikoromban*, Athenaeum, Budapest, 1930.

⁶⁵ Krúdy Gyula, *Boldogult úrfikoromban*, Athenaeum, Budapest, 1930, 219.o.

⁶⁶ Vö. Somogyi Éva, *Ferenc József*, Gondolat, Bp, 1989, 218.o.

⁶⁷ <http://jelenkor.net/main.php?disp=disp&ID=82>

jelenítenek meg: a narrátorén kívül megjelenik a Vilmosi Vilma, Podolini, Kacskovics hármasa, az elnöki asztaltársaság és a másik szobából hallgatkozó Plac nézőpontja is.⁶⁸

Emellett Krúdy a központozások révén az elbeszélés idejét is kitágítja, pl.: „(Majd később, >> amikor mi már nem leszünk <<, a >> Bécs városá<<-nál megfejtik ennek a gyűrűnek is a titkát)”⁶⁹; vagy: „(akiről később ördögös dolgokat meséltek a „Bécs városá”-hoz címezett fogadóban)”⁷⁰. Az elbeszélés tárgyiasságát hangsúlyozó záró-, és idézőjelek közé szorított kiegészítő gondolatok a mindent tudó narrátori pozícióból továbbkanyarogva egymástól távoleső információkat rendeznek egymás mellé, ezáltal szinte szimultanizmusba futtatva az elhangzott kijelentéseket. Az elbeszélő többször figyelmezteti önmagát, hogy tartsa meg a kronológiai-, fontossági sorrendet, de éppen azzal, hogy ezt nem teszi, alakítja még tovább a regény legendáriumát. Megjelenik az elbeszélő megbízható történetmondásra való igénye, melynek megvalósulása elé éppen ő maga gördít akadályt, s bizonytalanít el a történet hitelét illetően.⁷¹

Az, a Krúdy által megfestett fenségesség, ahogy a valóságban sokak által megvetett, a szabadságharc leverése után, a rendi társadalom légvárán 68 éven át trónoló hivatalnok, a *Kaiser und König* a hétköznapi ügyeit intézte maga a vicc. Ez a fenségesség és az, hogy a regények szereplői nevetséges apróságok miatt tisztelik minden idők legnagyobb uralkodójaként, hogy egészen lényegtelen perpatvarok esetén idézik fel nosztalgiával a császárt, a *gemütlich* korszakot, adja a Ferenc József témakör iróniájának felszíni struktúráját.

Krúdy olykor az egymásba kuszálódott, szecessziós szerkesztésű mondataival teszi ezt az iróniát még kifinomultabbá. Egy-egy olyan banalitásról beszél a narrátor, a szereplők, amely a monarchia felbomlásáig, Ferenc József haláláig *bezzeg rendben volt*. Krúdy eltúlzottan romantikus nyelvén sokszor a mondatok éppen e részletességükben, *túlírtságukban* járulnak hozzá a mélystruktúra iróniájának leleplezéséhez.

A szecessziós indázás működése inkább a mondat és főként a szövegszinten érvényesül, így csak hosszabban idézett részek segítségével mutatható be. A dolgozat terjedelmi kereteit figyelembe véve az elemzést - a teljesség igénye nélkül - pusztán néhány, a Ferenc József mítoszon ironizáló szövegrészen végzem. (Valamennyi, a császárt humorosan felidéző szakaszt a dolgozathoz csatolva mellékeltem.)

⁶⁸ Vö. Fried István, Szomjas Gusztáv hagyatéka, Palatinus, 2006, 274-5.o.

⁶⁹ Krúdy Gyula, Boldogult úrfikoromban, Athenaeum, Budapest, 1930, 159.o.

⁷⁰ Krúdy Gyula, Boldogult úrfikoromban, Athenaeum, Budapest, 1930, 159.o.

⁷¹ Vö. Fried István, Szomjas Gusztáv hagyatéka, Palatinus, 2006, 272-3.o.

Az idézetekben a jellemzően szecessziós stílusértékű szavakat, az ívszervező szóismétléseket és az ívhatárokat jelöltem.

Szecessziós hatású, asszociációjú szavak (egyedül álló, halmozott): aláhúzott betűvel

Ismétlések (melyek kiemelik a határt a szöveg ívei közt): **vastag betűvel**.

Az ívek határai: |

– Az én időmben a **varjak** az újpesti szigeten laktak – természetesen csak a pesti és Pest környéki honosságú **varjak**, amelyek a torzonborz, szinte megöregedett, megfehéredett, másvilágias Duna felett alkonyatonként hazafelé tartottak.

Ezredeket lehetett volna a **varjaktól** alakítani, amint az északnyugati széllel szemközt lengedezve, hintázva, keringve mentek hazafelé. | Rajonként jöttek a **varjak** | – a téli délutánban egymástól semmiben sem különböző **varjúcsapatok**, csak azzal jelezték egymástól való különbségüket, hogy az egyes **csapatok** nagyobb távolságban marsíroztak vala rózsaszínnel, szürkével, feketedő füsttel kevert alkonyatban. | Minden bizonyossággal volt valamely oka, hogy egyik csoport nem keveredett a másikkal – talán kilométernyi közt is hagytak, hogy megmutassák hovátartozóságukat. | Sőt, egyes **varjúcsapatok** darab időre egy helyben keringtek, hogy az előttük haladók megfelelő módon eltávolodjanak. | Sok ezer **varjú** igazodott ehhez a reglamához, nem siettek, nem előzködtek, sőt még csak nem is lökdösődtek az alkonyi levegőben. Pedig cudar hideg volt. | De **Ferenc József volt a király**, és még a **varjúcsapatoknak** is rendet kellett tartani.

Északról mind bővebben hozta a **jégtábla**-vendégeket a folyam, már sokan kikötöttek a partok mentén, mintha megunták volna az ismeretlen célú sodródást. | Az északnyugati szél is hozzájárult, hogy a fáradozó **jégtáblák** itt vagy amott kiugorjanak a futamodó **jégaravánból**, | különösen olyankor, ha szülőföldjükről való **jégtáblákat** vettek észre a part felé. | „Kend is a Vágból jött, földi?” – kérdezték szinte érthetően, amikor a partvidék immár megállott **jégtábláihoz** súrlódtak, és barátságosan sistergő hangot hallattak. | Felkapaszkodtak, felcsusszantak a már ott tanyát ütött „Földi” vállára, hátára, amint ez az embernek is szokása. | Bizonyosan csak akad valamely foglalkozás a tájon, ha már a földi is kvártélyt ütött itt; | a fene menjen tovább a nagy ismeretlenségbe, a folyó medrében, | amelyet a vadkacsák, a sirályok, a varjak is elhagynak apránként. | **De Ferenc József volt a király**, és a **jégtábláknak** is ezrekbe kellett sorakozni.

A **varjak** tanyát keresnek éjszakára, bánják is ők a földhöz gyökerezett fákat, | amelyeknek aligha lehetnek kedvükre e sötét, mindenre elszánt csapatok, amelyek kedvük szerint kivernének

minden régi lakót az újpesti szigetről. | És az idegenségből, a messziségből ide érkezett **jégtáblák** ugyancsak kinyomnák helyéből a régi, itt termett **jégtáblát**, | talán azon a címen, hogy már elég volt a helybeli mulatozásból, adjon helyet másnak is. | **De Ferenc József volt a király**, és a **varjaknak, jégtábláknak** kijelölte a maguk kaszárnnyáját.

– Így volt Pesten – mondta az úriember a margitszigeti parton, ahonnan a téli Dunát szemlélgette.⁷²

A regény nyitóképében jól megfigyelhető, hogy az idézett három bekezdésben hogyan jelennek meg az indázó mondat szerkezetek, hogyan épülnek egy-egy folyton ismétlődő szó köré, hogyan bővülnek ívről ívre majd, hogy a harmadik bekezdésben hogyan fonódik össze a két kép.

Mindhárom bekezdés a Ferenc József csattanóval ér véget. Természeti képeket látunk, alliterációkkal („súrlódtak és barátságosan sistergő hangon”), a stílustól abszolút nem idegen, impresszionista hangulatokkal („megöregedett, megfehéredett, másvilágias Duna felett”, „rózsaszínnel, szürkével, feketedő füsttel kevert alkonyatban.”) dúsított leírásokat. Burjánzó mondataival mozgást, kavargást ábrázol, életszerű rendetlenséget. A bekezdések csattanója, hogy megjelenik a király - mint a mesében – egy olyan király, aki személyes kapcsolatban van alattvalóival, sőt még az állatokkal, természeti jelenségekkel is. Közöttük rendet tart, gondoskodik éjszakai szállásukról. Az ironia, hogy effajta kompetencia nonszensz, Podolini Lajos mégis egészen komolyan állapítja meg: „De Ferenc József volt a király, és a varjaknak, jégtábláknak kijelölte a maguk kaszárnnyáját.”

A narrációs szintek összebogozása Krúdy kedvelt eszköze a történet-, a narrátor hitelének megrontására. A *Boldogult úrfikoromban* szereplői-, narratori szólamai is gordiuszi csomót alkotva jelennek meg az olvasó előtt. Az idézett szakaszban sem lehet eldönteni, hogy ki is beszél, a narrátor, Podolini Lajos, vagy a jégtáblák? Persze a szituáció abszurditását maga a nyelv is adja, így senki sem beszél, főként nem gondolkodik. (Ha azonban mégis megkísérelném elválasztani a narratori és a szereplői szót, talán úgy tenném, hogy a jégtáblák fikcionált társalgását realitásként értelmezve feltételeznék egy a „*Kend is a Vágból jött, földi?*” mondattal belépő harmadik narrációs szintet. Ha eddig a mondatig még elképzelhető is volt, hogy a szereplő beszél, az így feltételezett metalepszis egyértelműen a narrátornak adja át a fonalat, ami csak az idézet utolsó mondatában kerül vissza Podolini Lajoshoz (a két szót külön színárnyalattal jelöltem). A regényen persze nem lehet

⁷² Krúdy Gyula, *Boldogult úrfikoromban*, Athenaeum, Budapest, 1930, 6-7.o.

következetesen végigvinni ezt az (esetleges) elemzést, ahol viszont tetten érhető, érdekes lehet a narrációs pozíciók változtatását egy-egy indasor kiindulási pontjának tekinteni.)

Egy másik szöveg:

– „Zikellner” – kiáltott fel végre –, én tudom, hogy a forradalmak mindig a **pékek** miatt törnek ki. | De én nem vagyok nihilista, se anarchista, se bolsevista, engem nem kergetnek forradalomba a **pékek**, | még ha sikerült is nekik megölni az öreg **Ferenc Józsefet**. Érti? | Én tudom, hogy a **pékek** milyen gézengúzok, van velük elég dolgom a hivatalomban, valamennyit felakasztanám... | Hozza ide a **kenyeret**, és hadd vágok magamnak belőle egy darabot. | A „Bécs városá”-hoz címezett vendéglőben a **kenyér** megtisztelő helyen állott, | mégpedig a pohárszék orgonája alatt, hófehér vágódeszkán, piros csíkos abrosszal leterítve, mint az áldozati bárány, amelyet mindennap ünnepélyesen bemutatnak. (...) | az Elnök úr szemügyre vette a hosszú **kenyér**vágó késsel és friss szalvétában megérkezett **kenyeret**, | megforgatta: vajon elég feketére sült-e a **kenyér** feneke; | megszagolta: mennyi köménymag van benne; mennyi krumpli és mennyi élesztő és mennyi rozs használtatott fel a **kenyérhez**... |
- Nincs már igazi „sercli” a világon – mondotta, amikor a **kenyér** végét kiszemelte arra a célra, hogy véle magát megjutalmazza. | – Hol van az a világ, amikor **Ferenc Józsefnek** külön dagasztottak, sütöttek **kenyeret** Pesten a **pékek**? | Amikor titkosrendőrök ügyeltek arra, hogy a **péklegények** se a fülüket, se a lábujjukat ne vakargassák a műhelyben? | Kampec. Bolond mindenki, aki túlélte **Ferenc Józsefet**.⁷³

Ugyanazt a technikát figyelhetjük meg ebben az idézetben is, mint az előbbiben. Az ismétlések, a *pék* és a *kenyér* szó köré szerveződnek a mondatok szecessziós ívei, ezek kezdetben külön tömbökben mutatkoznak meg, majd a szövegrész végére egymásba fonódik a két szál.

Emellett a szöveg líraiságára jellemző sorokat is kiemelhetünk, rímekkel, alliterációkkal tarkítva: „*piros csíkos abrosszal leterítve, mint az áldozati bárány, amelyet mindennap ünnepélyesen bemutatnak...*”, „*szemügyre vette a hosszú kenyérvágó késsel és friss szalvétában megérkezett kenyeret*”

A humor forrása ugyanúgy valamely apróság kapcsán megállapítani, Ferenc József halála óta már semmi sem működik. A pékek miatt tört ki a forradalom, sőt igazából ők ölték meg a császárt is, állapítja meg az Elnök. Majd a pékek munkájának gyümölcsét, a kenyeret tüzetesen megvizsgálva születik meg a konzekvencia: „- Nincs már igazi „sercli” a világon (...) Kampec. Bolond mindenki, aki túlélte Ferenc Józsefet.”

⁷³ Krúdy, Boldogult úrfikoromban, Athenaeum, Budapest, 1930, 76-77.o.

Ferenc József idején ugyanis még a titkosrendőrség is figyelte a pesti pékek munkáját, hogy tisztességes módon készítik-e a császár kenyerét! (Sőt máshol Krúdy arról is ír, hogy magát a császárt is felügyelte a hatóság!⁷⁴)

Az ironia tehát itt is olyan apróságokra vonatkozó valótlanosságok állításában mutatkozik meg, mint a *sercli* vagy hogy a *pékek rendetlenek* (s ez a rendetlenség vitte volna sírba az uralkodót, vezetett a forradalomhoz?). Ezeket a megállapításokat a szecessziós mondatszerkesztésen, a túlírtágukon keresztül érzékeljük igazán csak ironikusnak.

Olyan szövegrészeket is találhatunk, ahol Ferenc József nem csattanó, hanem mint ívszervező elem jelenik meg:

– Amúgy is tudtuk, hogy kik hordanak a frakkjuk zsebében amolyan acélból való perselyeket, amelyeket csak a **Takarékossági Bankban**, az Andrássy úton tudtak megfelelő kulccsal felnyitni. | A forgalomban levő **aranypénzeket**, a tíz- és húszkoronásokat volt szokás ezekben a perselyekben elszanszírozni, | mielőtt a történetesen jelenlevő hölgyek komolyabban érdeklődhettek volna, hogy **Ferenc József** hány esztendősen örököltette meg magát **aranypénzein**. | Kézbe és szemügyre kellett volna venni a megállapítás végett az **aranypénzeket**, mert a tallér hátlapján levő K. B. és más évszámok nem sokat jelentettek. | **Ferenc József** urunk arcképét csak szemügyre kellett venni az **aranyakon**, hogy a könnyelműeknek, léháknak, ostobáknak mondott hölgyek is ráeszméljenek arra, hogy a **Ferenc Józsefhez** hasonló férfiaknak az arcképét meg kell őrizni, akár a vállfűzőben, akár a harisnyában. | De, mondom, éppen e női kíváncsiság miatt kezdenek Pesten az úgynevezett gavallérok ugyancsak acélstrimpfliket hordani a frakkjuk zsebében, hogy **Ferenc Józsefnek** minden **aranytallérját**, amelyet a jó király szétosztott Pesten: elhelyezhessék nyomban a perselyben, amely perselyt se baltával, se feszítővassal, se álkulccsal nem nyithatnak fel sehol az éjszakai fővárosban, csak másnap a **Takarékossági Bankban**, délelőtt, öreg bankpénztárosok és más száraz kedélyű emberek társaságában. | – Az acélperselyeknek az idejében kezdődött, hogy a magyar nővilágnak számos apró csillaga tanulmányozni kezdte a Nagy Európai Konduktort, hogyan csatlakoznak a vonatok Moszkva, Szentpétervár, Varsó felé, ahol a **Takarékossági Bank** még nem állította fel leányintézeteit.⁷⁵

Az idézett rész humora másképpen működik, mint az eddigieké, a császár itt nem csattanóként jelenik meg, hanem az őt ábrázoló aranypénz metaforájaként, nem önmagát jelöli, hanem a vagyonosság megtestesítőjét, amelyet a nők elcsalnak, a férfiak féltenek:

⁷⁴ Krúdy Gyula, A XIX. század vizitkártyái, Ferenc József barátnője, Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp, 1986, 39.o.

⁷⁵ Krúdy, Boldogult úrfikoromban, Athenaeum, Budapest, 1930, 131.o.

„a könnyelműeknek, léháknak, ostobáknak mondott hölgyek is ráeszméljenek arra, hogy a Ferenc Józsefhez hasonló férfiaknak az arcképét meg kell őrizni, akár a vállfűzőben, akár a harisnyában. (...) éppen e női kíváncsiság miatt kezdenek Pesten az úgynevezett gavallérok ugyancsak acélstrimpfliket hordani a frakkjuk zsebében, hogy Ferenc Józsefnek minden aranytallérját, (...) elhelyezhessék nyomban a perselyben.”

Jól érzékelhető a jelölő és jelölt különbségéből fakadó feszültség, amely a felszínen, az író szemszögéből lehet ironia, de ha emellett a regényszereplők (feltételezhető) attitűdjét is figyelembe vesszük, még inkább cinizmus.

Ezúttal, az ismételt szavak nagyobb száma révén, jóval összetettebb szövegről beszélhetünk, (*aranypénz, persely, Ferenc József* szavak), ráadásul az ívek egymásba fonódva az írás egészét végigkísérik. Érdekesség még a *Takarékossági Bank*, amely keretként fogja közre az idézetet.

Ebben a szakaszban találkozhatunk az explicit, a jellemzően szecessziós díszítéseket magukon viselő tárgyak felsorolásával (jelöltem: harisnya, vállfűző, kulcs, persely), köztük a korábban külön kiemelt női harisnya megjelenésével is.

Krúdy a Ferenc József mítosz kapcsán a Habsburg-ház más tagjait is felemlíti. „Ferenc József áll a császár-királyi legendakörhöz kapcsolódó Krúdy-írások középpontjában, ugyanakkor az uralkodócsalád más tagja is foglalkoztatja az írói képzeletet.”⁷⁶

– Igen – mondta tehát kellő fontoskodással a portás –, az „úrnak” teljesen igaza van: Wienben senkinek se jut az eszébe, hogy csodálkozzon a friss **csapoláson**, | már csak azért sem, mert minden „**bécsi gyerek**” tudja, hogy őfelségének, a **császárnak, Franz Józsefnek** is ugyanekkor **csapolnak** egy félhektós hordócskával abban a kisvendéglőben, amelyet a **császár** „tart fenn” a maga személyes használatára. | Csak vasárnap szabad ebben a vendéglőben a bécsi polgárságot is kiszolgálni, mert vasárnap amúgy sincs a **császár** a Burgban, hogy az irodájában felfigyeljen, amikor a vendéglőben **csapolnak**. | Mert ilyenkor, a friss **csapoláskor** kezdődik a déli szünet, a hadsegédek, udvarmesterek kidobják Herr von Wekerlét meg a többi magyar minisztereket, akik a **császár** előszobájában mindenféle spirituszgyárak licenciáival, a **kislutri** eltörlésére vonatkozó kérvényekkel várakoznak. | Menjenek a haszontalanságaikkal, mikor még maga a **császár** őfelségének édesanyja, nagynénje, sógornője is mindig megrakja a **kislutriban** a számokat, ha valamit álmodnak. | Mária Jozefa hercegnő egyszer száz forintot nyert egy ambójával, persze, mert ezek a dámák nemcsak hatoskákat

⁷⁶ Fülöp László, Közelítések Krúdyhoz, Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp, 1986, 230.o.

küldenek a **lutrisboltba**, ha valami nagyon jó álmuk volt, hanem egy huszonöt krajcárost is megreszkíroznak. | Hagyjatok tehát nekünk békét a **kislutri** megszüntetésére szolgáló indítványokkal, Herr von Wekerle inkább arra ügyeljen, hogy jobb szivarokat küldjenek a magyar dohánygyárakból a **császár** öfelségének – saját fülemmel hallottam egykor a legmagasabb udvartartáshoz tartozó „személyzettől”, hogy senki se volt megelégedve legutóbb Wekerle szivarjaival. | Hagyjatok meg a **császárnak** legalább azt a fertályórácskát, amikor íróasztalánál csupán egy szalvétán a zöld posztó felett elfogyaszthatja „gábliját”, „gábelfröstökét”, pohár sörét, tormás kolbászt, ami a legszegényebb „**bécsi gyerekek**” is dukál, ha az István-toronyban deket üt az óra.⁷⁷

Ahogy fentebb is említettem, nem létezett Ferenc József saját, öncélra üzemeltetett vendéglője, ahol pontban délben egy pohár sört csapoltak volna neki. Az pedig, hogy, akár a *legszegényebb bécsi gyerek*, maga is tormáskolbászt ebédelt volna, még adatokkal alátámasztva is cáfolható állítás.

Ahogy fentebb is említettem, a témával kapcsolatban érdekesség Somogyi Éva történész *Ferenc József* című könyve, mely pontos képet ad a császár ebédjeiről: „*Egy igyekvő inas úgy-ahogy spirituszfőzőn utánamelegítette a mindig egyforma marhahúslevest és a második fogást: a bécsi tányérhúst vagy beefsteaket, esetleg valami szárnyasételt.*”⁷⁸

Ebédszünetben az örök kidobják Wekerlét és a többi minisztert a császár előszobájából, akik egyébként is apróságokkal kívánják zaklatni. Olyanokkal, mint a kislutri, amelyet, a császári család női képviselői is előszeretettel játszanak. Az egész a nem ok nélkül feltételezhető valótlanágánál fogva válik vaskos iróniává. Főként humoros a megkockáztatott 25 krajcárok esete: „mert ezek a dámák nemcsak hatoskákat küldenek a lutrisboltba, ha valami nagyon jó álmuk volt, hanem egy huszonöt krajcárost is megreszkíroznak.”

A vicc tárgya tehát ismét valami hétköznapi banalitás: Wekerle jobban tenné, ha inkább a császári udvarba szállított *Virzsínia* szivarok minőségével foglalkozna, s meghagyná a császárnénak a kislutri izgalmait, a császárnak pedig a pohár sör és ebéd nyugalmit.

A *csapolás* szó és a *kislutri* az, amely köré az ívek szerveződnek. Az ezek által behatárolt szövegrészeket végigolvasva jól láthatóak a bővülve tovahullámzó szecesszió szerkezetek. A szöveg egészét pedig a *császár* szóhoz kapcsolódó ívek fogják át. Itt felhívnám a figyelmet az itt is megjelenő szövegkohéziós eszközre, az előző idézetenél már megállapított keretesség megjelenésére: „*bécsi gyerekek*”.

⁷⁷ Krúdy, Boldogult úrfikoromban, Athenaeum, Budapest, 1930, 119-121.o.

⁷⁸ Somogyi Éva, Ferenc József, Gondolat, Bp, 1989, 218.o.

„– Ferenc József idejében ez így volt, azóta felborult minden rend a világon.”⁷⁹

Dolgozatomban a *Boldogult úrfikoromban* című Krúdy mű iróniájának működését vizsgáltam a Ferenc Józsefet felidéző szecessziós szövegrészletekben. A regény felszíni struktúrájában is megjelenő iróniát egyrészt a király személye körüli mítoszok mibenléte, másrészt azok nyelvi megfogalmazása adja.

A beszélők apró banalitásokban láttatják velünk a császár nagyságát, történetileg megcáfolható, illetve kétségbe vonható dolgokban.

A mítoszok effajta kaján humora megingatva a történet egészébe vetett bizalmat ad módot a regény mélyebb rétegeibe burkolt irónia feltárására. A néhai császár szelleme visszavisszatér anekdoták, adomák formájában, de a szereplők, a narrátor *bezzeg* típusú hivatkozásaiban is. „– Ferenc József idejében ez így volt, azóta felborult minden rend a világon.”⁸⁰

A királykép effajta újraalkotása, nem az uralkodó személyének hű megidézése, a szereplők célja saját (képzelt) identitásuk újrateemtése.

Az alakzat kialakításban lényeges szerepet játszik a narrátori szavahihetőség elbizonytalanítása, a szereplői- és a narrátori szólamok összekuszálása, de már maga a szecessziós nyelvhasználat is sokszor az irónia fontos eszközét képezi. Ahogy az elemzésekben is bemutattam, az egyre bővülő, egymásba fonódó mondatindák, halmozások, ismétlések teszik igazán vaskossá a *Kaiser und König* személye körüli humort.

Zárásként hadd idézzem a narrátor egy kiszólását, mely kiváló illusztrációja a Ferenc Józsefen csattanó, szecessziós nyelvezetű iróniának:

„Tiller, a katonaszabó, aki melléig érő vörös szakállát csupán abból a szempontból vonta néha félre, hogy a kellő ünnepélyeken Ferenc József-kabátjára felrakott rendjeleit is megmutassa a publikumnak: az Andrássy út torkolatán a Fürdő utcából jövet – bekanyarodott, és keménykalapját derékig érő kézmozdulattal leemelte az egész Andrássy út előtt, akár látott ismerőst, akár nem. Köszönt a cégtábláknak, a palotáknak, a Liget felől áramló jó levegőnek, mint ahogy Ferenc József is mindig köszönt, amikor kocsija az Andrássy útra fordult.”⁸¹

⁷⁹ Krúdy – *Boldogult úrfikoromban*, Athenaeum, Budapest, 1930, 73. o

⁸⁰ Krúdy – *Boldogult úrfikoromban*, Athenaeum, Budapest, 1930, 73. o

⁸¹ Krúdy – *Boldogult úrfikoromban*, Athenaeum, Budapest, 1930, 200. o.

Felhasznált irodalom

Krúdy Gyula, A XIX. század vizitkártyái, Ferenc József barátnője, Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp, 1986.

Krúdy Gyula, A vörös postakocsi, Szépirodalmi Könyvkiadó, 1982.

Krúdy Gyula, Álmoskönyv, Magvető, Bp, 1966.

Krúdy Gyula, Boldogult úrfikoromban, Athenaeum, Budapest, 1930.

Krúdy Gyula, Francia kastély, Új Idők Irodalmi Intézet, Bp, 1944.

Krúdy Gyula, Hét Bagoly, Franklin Társulat, 1948.

Krúdy Gyula, Kossuth fia, Magvető, Bp, 1976.

Krúdy Gyula, Női arckép a kisvárosban, in: Szindbád, szerk. Kozocsa Sándor, Szépirodalmi könyvkiadó, Bp, 1985.

Krúdy Gyula, Szindbád, Tájékoztatás, Magyar Helikon, Bp, 1975.

Krúdy Gyula, Válogatott elbeszélések 1912-15, Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp, 1977.

Krúdy világa, Szerk. Tóbiás Áron, Osiris, Bp, 2003.

Ady Endre összes versei, Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp, 1977.

Ajtay – Horváth Magda, A szecesszió stílusjegyei a századforduló magyar és angol irodalmában, Erdélyi Múzeum-Egyesület Kiadása, Kolozsvár, 2001.

Bezeczky Gábor, Krúdy Gyula Szindbád, Akkord, 2003.

Bori Imre: Krúdy Gyula. Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1978.

Borisz Uszpenszkij, A kompozíció poétikája, Európa Könyvkiadó, Bp, 1984.

Czine Mihály, Krúdy Gyula, MIrt, 1965, 5: 385.o.

Fried István, Szomjas Gusztáv hagyatéka, Palatinus, 2006.

Fülöp László, Közelítések Krúdyhoz, Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp, 1986.

Gintli Tibor – Schein Gábor, Az irodalom rövid története, II. A realizmustól máig, Jelenkor, Pécs, 2007.

Hermann Broch ,Hofmannstal és kora, Szecesszió vagy értékvesztés?, Helkion, 1988.

Kelemen László, Krúdy Gyula, Szeged, 1938. Magyar Irodalomtörténeti Intézet

Kelemen Zoltán, Történelmi emlékezet és mitikus történet Krúdy Gyula műveiben, Argumentum, Bp, 2005.

Kemény Gábor: Szindbád nyomában. MTA Nyelvtudományi Intézete,

Pethő József, Állandóság és változás Krúdy utolsó alkotói korszakának stílusáról, 2006.
Pók Lajos, A szecesszió, Bp, 1972, 129. o.
Somogyi Éva, Ferenc József, Gondolat, Bp, 1989.
Schöpflin Aladár, Szindbád utazásai, Vasárnapi Újság 9: 175. 1912.
Szabó Ede, Krúdy Gyula, Szépirodalmi Könyvkiadó, 1970, 212.o.
Szabó Zoltán, Stílus és Jelentés, Tanulmányok Krúdy stílusáról, Szerk. Bagu László, Tinta Könyvkiadó, Bp, 2004.
Szauder József: Őszi tavaszi utazások, Bp., 1980.

Dérczy Péter – *Jelenkor* – Irodalmi és Művészeti Folyóirat, 2003. év 46. évfolyam 7-8. szám
<http://jelenkor.net/main.php?disp=disp&ID=82>
Sáfrány Attila - Magyar Szó, 2010. október 2., 3.

http://www.szkhion.unideb.hu/content/rov/skhmap/09_1/bonc/fleis_jel_p.pdf
<http://enciklopedia.fazekas.hu/irodalom/Szecesszio-vilag.htm>
<http://magyar-irodalom.elte.hu/sulinet/igyjo/setup/portrek/ady/aepaly11.htm>
http://www.magyarmuzeumok.hu/kiallitas/228_ki_is_az_a_kodlovag
<http://mek.oszk.hu/09700/09720/html/index.htm#25>